

Derde plekken voor jonge tieners in semi-publieke ruimtes: Praktische aanbevelingen

Een rapport van
Odisee hogeschool
i.o.v. Muntpunt

Harm Deleu
Kaat Van Acker
Onderzoekscentrum Sociaal
Werk Odisee Hogeschool

Dankwoord

Wat begon met een bezoek van Katrien aan de bibliotheek Tøyen in Oslo en de droom om iets gelijkaardigs te realiseren in Brussel, groeide uit tot een volwaardig project. Een project met als doel om derde plekken voor jonge tieners in Brussel te verbeelden en te versterken. Daarbij vertrokken we van de vragen: Welke plekken bestaan er vandaag al voor deze doelgroep in Brussel? Wat hebben jongeren nodig? En met welke uitdagingen krijgen organisaties die met hen werken te maken? Wij bedanken Nora en Katrien van Muntpunt voor de hartelijke en inspirerende samenwerking.

We willen ook graag de studenten uit de Bachelor Sociaal Werk voor Volwassenen die zich met veel enthousiasme over deze vragen hebben gebogen, bedanken. Zij namen maar liefst 184 vragenlijsten af bij jonge tieners en bevroegen daarnaast ook negen organisaties. Dit alles gebeurde onder begeleiding van Anja Desmedt.

Een bijzonder warme dank gaat uit naar alle organisaties die mee nadachten over de betekenis en het belang van derde plekken voor jongeren in Brussel. Zij deelden rapporten en (interne) documenten, inzichten uit de praktijk, maar ook twijfels en dromen. Net die openheid maakte het mogelijk om te komen tot gedragen aanbevelingen.

Met deze aanbevelingen hopen we organisaties en beleid te ondersteunen om te durven experimenteren met derde plekken: om bewuste keuzes te maken, deze kritisch te evalueren en samen met jongeren plekken te creëren die, naast thuis en school, een warme en veilige omgeving kunnen bieden.

Kaat & Harm, Onderzoekscentrum Sociaal Werk van Hogeschool Odisee

What's in a name

Derde plek?

Derde plekken voor jongeren kunnen verwijzen naar ruimtes die zich **situëren tussen thuis en school**. Het zijn omgevingen die noch functioneren als een private leefwereld met een gezinslogica, noch de kenmerken vertonen van de schoolcontext, waar presteren, evalueren en verplichtingen centraal staan. Ze onderscheiden zich bovendien van sportclubs en verenigingen, die doorgaans vertrekken vanuit een duidelijke missie, opdracht of doelstelling. In essentie zijn derde plekken **ruimtes waar jongeren eenvoudigweg kunnen zijn, waar ontmoeting spontaan kan ontstaan en waar geen productieverwachtingen of consumptiedruk aanwezig zijn** (Oldenburg, 1989).

Verwante begrippen helpen om het karakter van derde plekken te duiden. Zo wordt vaak verwezen naar **vrijplaatsen** (Van Thomme et al., 2023): ruimtes waar jongeren letterlijk en figuurlijk plaats krijgen en waar een zekere aantrekkingskracht vanuit gaat waardoor ze er graag willen zijn. Vrijplaatsen dragen daarnaast ook een politieke dimensie in zich, doordat ze uitwisseling, meningsvorming en discussie mogelijk maken.

Het Jeugdonderzoeksplatform (JOP) is een samenwerking tussen verschillende universiteiten dat onderzoek doet naar de leefwereld van jongeren.

In hun rapport '[Perspectieven van Brusselse jongeren op vrijplaatsen in hun buurt](#)' (Van Thomme et al., 2023) kijken ze naar plekken waar jongeren experimenteren, aan cultuur doen en hun vrije tijd doorbrengen. Ze kijken o.a. naar het kleine ontmoeten en de verwachtingen van jongens en meisjes van de publieke ruimte, ook in kwetsbare buurten.

Ook het concept van **safe spaces** en **brave spaces** vertoont raakvlakken met derde plekken (Cristiaensen et al., 2023). Deze begrippen leggen de nadruk niet enkel op veiligheid, maar ook op ruimte voor verschil, spanning en dialoog. Tegelijkertijd roept dit de vraag op voor wie een plek in de praktijk werkelijk veilig is en voor wie niet.

Semi-publieke ruimte

Met dit project focussen we op de semi-publieke ruimtes: ruimtes die zowel toegankelijk als omkaderd zijn. Het zijn afgebakende, ruimtes waar mensen **welkom** zijn, maar waar ook **bepaalde regels** gelden, zoals in een bibliotheek of een jeugdcentrum (Verschaffel, 2009). Ze bevinden zich **tussen de publieke en private ruimte**.

Eerdere projecten focusten vaak op derde plekken en tieners in de publieke ruimte, zoals de Ambassade met de [Inspiratiegids PLAYces](#) (Bosschaert, 2025): een inspiratiegids met praktijken uit Vlaanderen, Brussel en Nederland, met aandacht voor hoe de architectuur van publieke ruimte de aanwezigheid van jongeren kan versterken en hen toelaat die ruimte toe te eigenen.

Jonge tieners

We richten ons specifiek op **jongeren van 12 tot 14 jaar**, een leeftijdsgroep die **vaak tussen verschillende categorieën valt**. De overstap naar het secundair onderwijs verandert hun dagelijkse routes, sociale contacten en gebruik van ruimte. Hoe kunnen we daarop inspelen?

Wat verwachten jongeren van een derde plek?

Voor een projectwerk bevroegen vijf studenten van de opleiding Sociaal Werk voor Volwassenen in februari en maart 2024 jongeren over derde plekken. Ze namen een enquête af bij 184 Brusselse jongeren uit de eerste graad van het secundair onderwijs: 89 Nederlandstalige en 95 Franstalige jongeren.

De jongeren kregen vragen over hun vrije tijd, waar ze na school naartoe gaan en wat ze verwachten van derde plekken. Ze konden per vraag meerdere antwoorden aanduiden. Hieronder bespreken we enkele van hun antwoorden, met de kanttekening dat deze resultaten een indicatie geven en niet te generaliseren zijn naar alle Brusselse jongeren.

Vrije tijd

Schermactiviteiten nemen een prominente plaats in het vrijetijdsleven van jongeren in. Zo geeft 58% van de bevroegde jongeren aan te gamen, 42% geregeld tijd door te brengen op sociale media, 38% televisie te kijken en 17% naar de cinema te gaan. Tegelijkertijd blijken ook **sociale en fysieke activiteiten** belangrijk: 42% geeft aan graag te **chillen** of rond te hangen met vrienden, 40% beoefent regelmatig sport.

38% van de bevroegde jongeren is aangesloten bij een sportclub. Andere verenigingen kwamen minder voor. Als redenen om geen lid te zijn van een vereniging noemen jongeren vooral dat ze “er geen zin in hebben”. Daarnaast worden ook een te grote afstand en te veel regels als drempels aangehaald.

Derde plekken

De meerderheid van de bevroegde tieners gaat na school niet altijd meteen naar huis. 15% antwoordt dat ze wel eens naar fastfoodketens gaan, 12,5% naar shoppingcentra, 10% naar het park en nog eens 10% dat ze gewoon in de stad rondhangen. **Jongeren maken dus gebruik van publieke en semi-publieke plekken**, al zijn deze divers en soms ook commercieel.

Op de vraag of er volgens hen voldoende jongerenplekken of vrijetijdsplekken bestaan, antwoordt 44% van de respondenten bevestigend. 36% weet het niet en 20% geeft aan dat er onvoldoende aanbod is.

Tot slot werd specifiek gevraagd wat jongeren belangrijk vinden aan een derde plek. Hieruit kwam een duidelijke top drie naar voren: de aanwezigheid van **wifi** (69%), **snacks** (56%) en **comfortabele zitplaatsen** om te chillen (43%). Daarnaast hechten jongeren ook belang aan buitenruimte (37%), muziek (27%) en een aantrekkelijke inrichting (27%).

Waar lopen organisaties tegenaan in het bereiken van jonge tieners?

Vijf studenten van de opleiding Sociaal Werk voor Volwassenen namen negen interviews af bij organisaties die contact hebben met jonge tieners in Brussel. De interviews duurden telkens tussen 30 en 60 minuten en vonden plaats op een locatie die door de organisatie zelf werd voorgesteld.

Moeilijk te bereiken?

Verschillende organisaties geven aan dat de doelgroep van jonge tieners **moeilijk te bereiken** is. Dit wordt onder meer gelinkt aan een terughoudendheid tegenover het onbekende bij jongeren, maar ook aan het ervaren van te veel regels en structuur binnen het klassieke jeugdwerk. Organisaties merken op dat jonge tieners nood hebben aan vrijheid: de mogelijkheid om te komen en te gaan zonder verplicht deel te nemen aan vastgelegde activiteiten.

Verder geven organisaties aan dat een belangrijke groep van 12- tot 14-jarigen al betrokken was bij de organisatie op jongere leeftijd. Deze **doorstroom** wordt als zeer waardevol beschouwd: kinderen starten vaak vroeg en kunnen binnen de organisatie doorgroeien. Na verloop van tijd worden sommigen opgeleid tot begeleider of monitor en krijgen ze de kans om een kleine bijverdienste te verdienen. Omdat dit **niet voor alle jongeren vanzelfsprekend** is, is het belangrijk om ook andere vormen van betrokkenheid te voorzien

Een belangrijk thema dat hiermee gelinkt is, is **ouderbetrokkenheid**. Organisaties geven aan dat jonge tieners doorgaans ouders betrekken nodig kan zijn om vertrouwen te krijgen.

Randvoorwaarden

Uit de interviews blijkt dat organisaties zich sterk bewust zijn van het belang van toegankelijkheid voor diverse en kwetsbare doelgroepen. **Betaalbaarheid** is daarbij een thema. Zo zijn bij verschillende organisaties de meeste activiteiten gratis of is de prijs inkomensgerelateerd.

Daarnaast erkennen organisaties dat **voeding en wifi** vaak randvoorwaarden zijn. Jongeren appreciëren het wanneer er eten wordt voorzien en wanneer ze toegang hebben tot goed werkende wifi.

Nabijheid en veiligheid

De meeste jongeren die deelnemen aan het aanbod van organisaties komen **uit de directe buurt**. Jongeren met een grotere afstand tot de samenleving zijn moeilijker te bereiken, waardoor organisaties inzetten op vindplaatsgerichte methoden.

Op de vraag wat organisaties denken dat jongeren nodig hebben, werd vaak verwezen naar een gevoel van **veiligheid en vertrouwen**. In eerste instantie uiten jongeren soms een vraag naar beloningsgerichte activiteiten (zoals een uitstap naar Walibi), maar naarmate het vertrouwen in de begeleiders groeit, hechten zij meer belang aan een goed gesprek en een luisterend oor.

Als beperking geven sommige organisaties aan dat derde plekken **enkel na de schooluren** toegankelijk zijn. In Brussel vormt dit een reëel probleem, gezien lessen soms wegvallen door een lerarentekort of omdat jongeren niet op school aanwezig zijn. Tijdens zulke momenten hebben zij vaak geen alternatief om naartoe te gaan.

Tot slot gaven alle geïnterviewde organisaties aan nieuwsgierig te zijn naar de ervaringen en inzichten van andere organisaties en open te staan voor uitwisseling van praktijken. Dit vormde dan ook een logische volgende stap binnen dit project.

Uitwisseling over goede praktijken

Op 7 oktober 2025 organiseerden we in Muntpunt een rondetafelgesprek met als doel dieper in te gaan op goede praktijken, drempels en hefboomen bij het vormgeven van derde plekken voor jonge tieners. Naast de negen eerder bevroegde organisaties werd de uitnodiging ook breder verspreid via de netwerken van Muntpunt en Odisee, inclusief stageplaatsen van Odisee binnen het jeugdwerk. Uiteindelijk namen 21 deelnemers uit 16 verschillende organisaties deel.

We startten de dag met een presentatie van de resultaten van de bevraging door Odisee studenten. Daarna stelde Sander Van Thomme van het JOP kort de bevindingen voor uit hun onderzoek naar de perspectieven van Brusselse jongeren op vrijplaatsen in hun buurt (Van Thomme et al., 2023). Ter inspiratie gaven medewerkers van Atelier TKT, een initiatief van Kazou en CM Gezondheidsfonds dat eind 2025 van start ging, een toelichting bij het ontstaan van hun werking en de onderliggende principes. Na deze inleidingen gingen de deelnemers in twee groepen aan de slag rond randvoorwaarden, visie en principes voor derde plekken voor jonge tieners in Brussel.

Eén groep stond specifiek stil bij vraagstukken die verband houden met **de doelgroep** van 12- tot 14-jarigen. Centraal stonden vragen zoals: Wat maakt een derde plek veilig voor jongeren van deze leeftijd? Waarin verschilt zo'n plek van een aanbod voor oudere tieners (15+)? Met andere woorden: wat zijn de specifieke kenmerken van deze overgangsleeftijd? Daarbij werd ook aandacht besteed aan mogelijke verschillen naar gender, migratieachtergrond en sociaaleconomische situatie.

De andere groep boog zich vooral over **beleidsmatige vraagstukken**, zoals het evenwicht tussen vrije inloop enerzijds en toezicht en bescherming anderzijds. Ook ouderbetrokkenheid kwam aan bod: hoe bouw je vertrouwen op bij ouders zonder de spontaniteit van de plek te ondermijnen? Daarnaast werd gereflecteerd over de consequenties van het (willen) zijn van een derde plek. Welke impact heeft dit op andere aspecten van de werking, bijvoorbeeld in het geval van een bibliotheek zoals Muntpunt? Welke drempels doen zich voor? En welke kleine ingrepen kunnen een groot verschil maken?

Aanbevelingen voor derde plekken voor jonge tieners in Brussel

Hieronder bundelen we aanbevelingen voor de inrichting en organisatie van derde plekken voor jonge tieners. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op literatuur, de jongerenbevraging door studenten, gesprekken met organisaties uit het jeugdwerk en inzichten die werden verzameld tijdens de ronde tafels.

Een derde plek is per definitie contextgebonden en evolueert mee doorheen de tijd. Er bestaat geen *one size fits all*-recept, noch een vaste succesformule voor een 'goede' derde plek. Experimenteren - en dus ook fouten maken of falen - maakt deel uit van het ontwikkelen van derde plekken.

De onderstaande richtlijnen bieden dan ook geen kant-en-klare oplossingen, maar fungeren als kompas en inspiratiebron voor organisaties die met derde plekken aan de slag willen gaan.

- ***Een derde plek houdt rekening met de trajecten die jongeren afleggen.***

Een derde plek bevindt zich bij voorkeur in de directe leefomgeving van jongeren of op een plek die aansluit bij hun trajecten. Afhankelijk van de ligging en context van een plek is het al dan niet zinvol om met specifieke doelgroepen te werken. Een duidelijke afbakening gebeurt best op basis van een analyse van de buurt en haar noden.

- ***Om jonge tieners aan te spreken, moeten zij zich veilig en welkom voelen; dit vraagt om doelbewust gecreëerde omstandigheden.***

Eén plek kan zelden een aantrekkelijke derde plek zijn voor iedereen. Wie een specifieke doelgroep wil bereiken, betreft die doelgroep best van bij het ontwerp en de invulling van de plek. Als je bijvoorbeeld meisjes wil bereiken, moet je hen van bij de start betrekken. Een plek die aantrekkelijk is voor jonge tieners wordt misschien minder aantrekkelijk voor andere groepen zoals ouderen of gezinnen met kinderen.

- ***Bij het voorzien van een derde plek is het belangrijk een evenwicht te bewaren tussen vrije inloop en voldoende toezicht.***

Bij het voorzien van een derde plek is het belangrijk een evenwicht te bewaren tussen vrije inloop - vanuit het principe dat iedereen welkom is - en voldoende toezicht, zodat aanwezigen zich geborgen voelen, zichzelf kunnen zijn en zich durven uitspreken.

Jongeren komen naar derde plekken om er te hangen, te lachen en even aan toezicht en verwachtingen te ontsnappen. Maar dat vrij innemen van ruimte kan door anderen ervaren worden alsof de plek niet voor hen is. Zo wordt de vrijheid van de ene groep de onvrijheid van de andere. Daarom is vaak een subtiele, bemiddelende aanwezigheid van professionals nodig om de balans te bewaren, zodat de plek tegelijk open, veilig en zoveel mogelijk van iedereen kan blijven.

- ***Een derde plek vertrekt vanuit een duidelijke doelstelling.***

Het is belangrijk om samen met jongeren te bespreken waarvoor een plek dient: om te ontspannen, te studeren, te gamen ... Het doel van de plek bepaalt mee welke regels gelden, wie er welkom is en wanneer, wat de openingsuren zijn en hoe begeleiding wordt ingezet. Zo vraagt een plek waar jongeren willen studeren mogelijk om de inzet van een huiswerkbuddy of studiebegeleider, terwijl een plek waar koken of samen eten centraal staat een inzetbare keuken en goede afspraken rond inkopen, opruimen en veiligheid nodig heeft.

- ***Regels zijn noodzakelijk voor het goed functioneren van een derde plek.***

Elke derde plek heeft nood aan (geschreven of ongeschreven) afspraken, en jongeren hechten daar zelf ook belang aan. Deze regels worden bij voorkeur participatief vastgelegd. Enkele heldere basisregels werken doorgaans beter dan een uitgebreid en gedetailleerd reglement.

- ***Informeer ouders maar laat derde plekken voor en door jongeren zijn.***

Ouders moeten geïnformeerd zijn en idealiter vertrouwen hebben in de plek, zodat zij hun kinderen ernaartoe laten gaan. Dat betekent echter niet dat zij er altijd welkom moeten zijn of voortdurend aanwezig hoeven te zijn.

- ***Maak een realistische en niet té krappe begroting***

Het creëren en duurzaam uitbouwen van een derde plek vereist een realistische begroting op korte én lange termijn. Voorzie voldoende middelen voor onder meer schoonmaak, sanitair, activiteiten, voeding, verwarming en de inrichting en het onderhoud van de plek zelf. Ook voor jonge tieners zijn propere en toegankelijke toiletten een randvoorwaarde. Uit het projectwerk van de Odisee studenten blijkt dat jonge tieners twee elementen als cruciaal beschouwen: een stabiele internetverbinding en snacks. Vergeet deze dus niet te begroten.

- ***Voorzie voldoende en laagdrempelige begeleiding op maat***

Voorzie begeleiding door jeugdwerkers die nabij, aanspreekbaar en vertrouwd zijn voor jonge tieners. Erken daarbij dat jongeren veel zelf kunnen, maar ook nood hebben aan ondersteuning. Vrijwilligers kunnen hierin een belangrijke rol spelen, als zij worden ondersteund. Tegelijk is professioneel jeugdwerk noodzakelijk om continuïteit, kwaliteit en veiligheid te garanderen.

- ***Veranker de rol van de jeugdwerker of coördinator expliciet binnen de werking van de derde plek.***

Deze rol omvat onder meer:

- het initiëren en begeleiden van participatie van jonge tieners in de uitwerking en organisatie van de plek;
- het bieden van ondersteuning op maat en het inspelen op signalen, vragen en noden van jongeren;
- vraagverheldering en het gericht doorverwijzen naar gepaste ondersteuning (bv. geestelijke gezondheidszorg, CLB, sport- en vrijetijdsaanbod);
- het bewaken van de visie, toegankelijkheid en veiligheid van de plek;
- het uitbouwen van samenwerkingen en netwerken met relevante partners (uit bijvoorbeeld jeugdwerk, welzijn, onderwijs, sport en vrije tijd);
- de coördinatie, ondersteuning en opvolging van vrijwilligers.

Referenties

- Bosschaert, P. (2025, Januari). *Inspiratiegids PLAYces*. De Ambrassade. <https://www.ambrassade.be/publicaties/inspiratiegids-playces>
- Cristiaensen, P., Görgöz, R., Kerger, D., Van Bouchaute, B., & Van Leuven, A. (2023). *Van safe naar brave spaces* (p. 22). Artevelde Hogeschool. <https://ahscdn.be>
- Oldenburg, R. (1989). *The great good place: Cafés, coffee shops, community centers, beauty parlors, general stores, bars, hangouts, and how they get you through the day*. Paragon House.
- Van Thomme, S., Lagaert, S., & Bradt, L. (2023). *JOP-rapport kortlopend onderzoek Brussel: perspectieven van Brusselse jongeren op de vrijplaatsen in hun buurt*. https://jeugdonderzoeksplatform.be/wp-content/uploads/2024/03/Rapport_Kortlopend_onderzoek_BrusseL_JOP.pdf
- Verschaffel, B. (2009). Semi-public spaces: The spatial logic of institutions. In *Does truth matter? : Democracy and public space* (pp. 133–146). Springer. <http://hdl.handle.net/1854/LU-504772>

